

Interkulturella möten – vad händer?

Teoritext

Vi blir fler!
INTEGRATION
KOMPETENS
ORGANISATION

EUROPEISKA UNIONEN
Europiska unionen

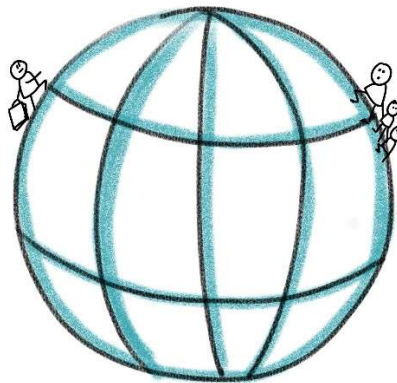

Kommunförbundet
Kalmar län

Det interkulturella mötets dynamik

Sedan urminnes tider har vi människor vandrat mellan olika geografiska områden. Vi har, oavsett ursprung och språkliga skillnader träffats, krigat och handlat med varandra. Vi har skapat relationer, vänskaper, konflikter och romanser, bosatt oss eller rest vidare.

Dessa folkförflyttningar kallas migration och orsakerna till att människor, frivilligt eller inte, har bytt boplatz genom historien har till exempel varit:

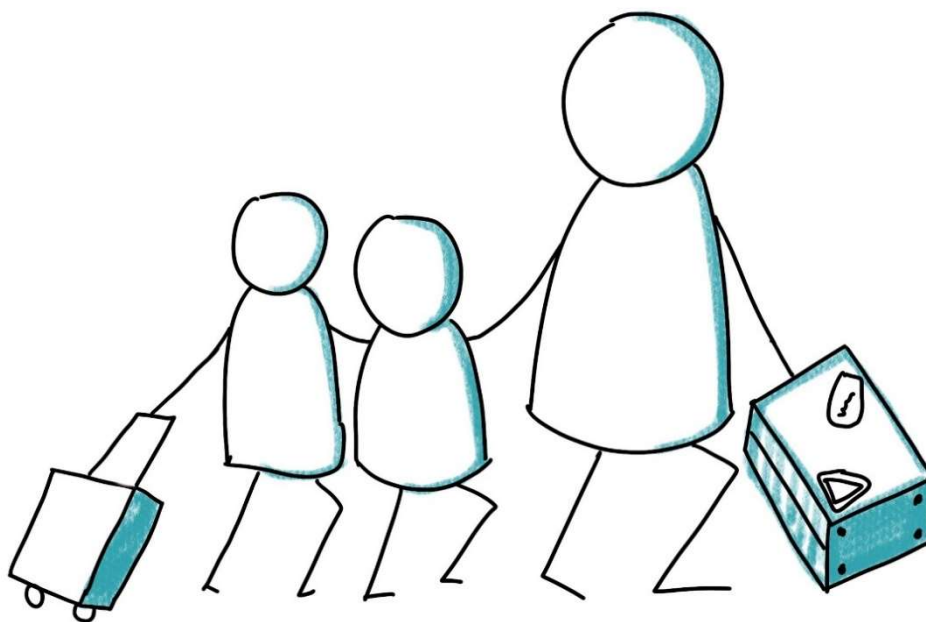
- Militär och/eller ekonomisk expansion. Till exempel när grekerna och romarna organiserade tvingande folkförflyttningar under Antiken.
- Strävan efter makt, rikedom eller religiös expansion såsom kolonialismen eller korstågen.
- Politiska och humanitära händelser där människor har tvingats eller själv valt att migrera i hopp om att finna fred, ett tryggare liv eller bättre levnadsvillkor någon annanstans. Till exempel den svenska utvandringen till Amerika runt sekelskiftet.
- Flyktinginvandring där fattigdom och till och med klimatet gör att människor flyr ogynnsamma förhållanden.
- Arbetskraftsinvandring som täcker ett visst kompetensbehov i det mottagande landet. Ett exempel är arbetskraftsinvandringen från Turkiet till Nordeuropa under 1960-talet och framåt.
- Kärleksutvandring när vi följer kärleken till ett nytt land. Detta har blivit ännu mer vanligt i en värld där vi kommunicerar med blixstens hastighet över gränser och resar mer än någonsin.

Interkulturella möten är alltså inget nytt fenomen och med nutidens teknik och kommunikation har de bara fortsatt öka. I dag klarar få företag sig utan kontakt med kunder eller samarbetspartners i andra länder. Vi handlar globalt, utbildar oss internationellt, konsumerar kultur som är skapat i andra delar av världen, samt jobbar och är vänner med människor som har växt upp på platser långt ifrån oss själva. För de flesta av oss består vardagen av oändlig många interkulturella möten av olika slag.

Se filmen med Peter Danielsson om hur migrationen har sett ut i Kalmar län under fliken: Om projektet på www.kompetensverkstaden.se

Kolla färsk statistik på varifrån invånarna i Sverige har sina ursprung på Statistiska Centralbyråns hemsida: www.scb.se

Olika syn på interkulturella möten

I den interkulturella kommunikationsforskningens början var det vanligt att utgå ifrån att interkulturella möten per definition ledde till missförstånd och problem.

Att det kan uppstå missförstånd i interkulturella möten är kanske inte så konstigt. Vi vet av egen erfarenhet att det kan uppstå svårigheter med kommunikationen i alla typer av möten mellan människor, det sker inte bara i interkulturella sammanhang.

Å ena sidan betyder det att vi kan använda vår kunskap och erfarenhet kring vad som löser problem, även i ett interkulturellt möte. Å andra sidan skiljer sig ett interkulturellt möte sig från andra typer av möten. Vi kan inte helt bortse från att kulturella skillnader på ett eller annat sätt påverkar kommunikationen.

Nedan listar vi några typiska fallgropar du med fördel kan vara uppmärksam på, när du vill förstå mer om kulturens betydelse och vad som händer i interkulturella möten.

Fallgropar i interkulturella möten - kulturens betydelse

Fallgrop 1: "Det beror på deras (eller vår) kultur!"

En utmaning med att använda *kultur* som orsaksförklaring till mänskligt beteende är att ordet i sig inte är särskilt precist. Själva kulturbegreppet är brett, abstrakt och komplext - kultur kan betyda många olika saker. Det betyder att vi inte alltid vet vad andra menar med ordet "kultur" vilket kan leda till missförstånd, när vi snävt förklarar människors beteende med kultur.

Undvik fallgropen:

Tänk efter vad du menar med kultur i just den situationen och försök att vara specifik.

Är det den nationella kulturen som ofta kan kopplas till där du är född? Eller är det kanske den minoritetskulturen som präglar oss som har invandrat till Sverige?

Syftar du kanske på religion? Eller pratar du om kulturella skillnader kopplad till yrke eller ålder? Vad är din syn på kultur som begrepp? Uppfattar du kultur som en del av mycket annat som präglar mänskligt beteende? Eller ser du kultur som den

absolut viktigaste delen av vår personliga identitet och som något det är mycket svårt att ändra på?

Kan du bredda ditt resonemang och ställa några undersökande frågor som visar på andra förklaringar än kultur på varför en situation utvecklades eller en person betedde sig på ett visst sätt?

Ibland är det mer meningsfullt att prata om olika normer, regler, vanor eller traditioner framför kultur eftersom det hjälper oss att bli mer specifika i vårt sätt att hantera ett interkulturellt möte.

Fokusera gärna på andra faktorer som spelar in på vad som händer i ett möte som till exempel erfarenheter, personligheter, de yttre omständigheterna, motivationen och den konkreta situationen här och nu. Kom i håg att vi alla är unika individer, som förstås är präglade av vår(a) kultur(er), men även har mycket annat i vår personliga "ryggsäck".

Fallgrop 2: *"På djupet är vi alla människor och vill samma sak – kulturen har inte så stor betydelse när det kommer till kritan!"*

Det kan tyckas vara en fin tanke att deklarerat sig kulturblind och försöka att helt bortse från kulturella skillnader och fokusera på att vi alla är individer med en unik historia. Visst är vi det. Samtidig har kulturen också alltid någon form av påverkan på vårt beteende och därmed på vår kommunikation. Det är bara en stor utmaning att peka ut på vilket sätt. Det är frestande att på detta sätt *minimera* kulturens betydelse.

Undvik fallgropen:

Om du vill hantera interkulturella möten konstruktivt handlar det snarare om att kunna benämna vad som händer med kopplingar till kulturella drag utan att vara rädd för att överdriva.

Var medveten om *hur* du pratar om kulturella skillnader. Använd dig av fakta och se upp för generaliseringar. Skilj på egna erfarenheter och vad som kanske – kanske inte gäller för en hel grupp. Håll fokus på att det är individer vi pratar om och att det inom alla kulturella grupperingar finns en hög grad av mångfald.

Fallgrop 3: Överdriva kulturens betydelse – positivt eller negativt

Det kan finnas en automatik hos oss att förklara allt beteende med kultur, ifall flera olika kulturer är representerade i ett sammanhang. Risken med detta är att vi överdriver kulturens betydelse som orsak till vad som händer i ett interkulturellt möte.

Då finns det också en risk för att vi *problematiserar* betydelsen av kultur. Till exempel kan vi (kanske omedvetet) utgå från att ett kulturmöte alltid går fel, därför att kulturella skillnader per definition är en barriär mellan människor.

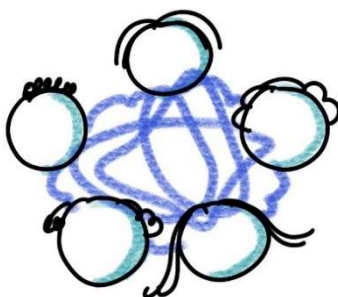
Vi (kanske omedvetet) ser alla interkulturella möten i ett drömligt sken där kulturella skillnader enbart berikar varandra. Det kanske går så långt att vi *idealiserar* betydelsen av kultur, där allt annorlunda per definition är bra. Det är inget fel med att vara positivt inställd, men det kan bli olämpligt om det betyder att vi lägger ett täcke över eventuella oenigheter kring viktiga värderingar eller dilemman, som egentligen mår bättre av att diskuteras öppet.

Båda dessa förhållningssätt kommer av en ganska statisk syn på kultur och på kulturens betydelse för oss människor.

Undvik fallgropen:

Gör ett medvetet val kring din syn på kultur. Forskning visar att ser vi på kultur som statisk och avgränsad och som något som "klibbar" sig fast på den enskilda individen, har vi ofta en tendens att se ett interkulturellt möte som en krock, där dessa statiska enheter stöter ihop med varandra. Uppfattar vi däremot kultur som dynamisk, något som händer och blir till i mötet mellan människor och som är i ständig förändring på grund av den interaktion som äger rum; ja, då är det oftast enklare att se ett interkulturellt möte som en utmaning fylld av möjligheter.

Du har ett val eftersom DITT förhållningssätt, den attityd du intar redan innan du går in i mötet, kommer prägla hur väl det faller ut.

Både och - Rubens vas

Sammanfattningsvis kan vi säga att det är viktigt att erkänna kulturens betydelse för mänskliga möten utan att låta denna betydelse växa bortom vad som egentligen behövs för att hantera mötet. Lite som att titta på "Rubens vas" där du försöker att se både vassen och ansikten samtidigt. Trots att du egentligen måste byta fokus hela tiden för att se båda. Det handlar om att både ta kulturen på allvar som ett fenomen som påverkar mötet och att kunna titta bort ifrån det på en och samma gång.

Det är vad som menas med ett dynamiskt förhållningssätt och en dynamisk kultursyn och som enligt erfarenhet och nutida forskning skapar de mest konstruktiva mötena.

Främmande behöver inte vara skrämmande

I all kommunikation mellan människor finns det alltid olika grader av osäkerhet och ångslan. När vi kommunicerar med personer som vi uppfattar eller tolkar som främmande, kan det skapas en extra oro eftersom *främmande* (ofta omedvetet) kan tolkas som *skrämmande*.

Det är intressant att ordet främling och främlingskap på många språk bär på en något negativ klang. Detta har sannolikt att göra med vår evolution och hur vi fungerar psykologiskt sedan urminnes tider. En motvilja eller rädsla inför det främmande eller främlingar var för urmänniskan en hjälp att läsa av huruvida omgivningen var ofarlig eller inte. En rest av denna automatik finns kvar i vår hjärna, och kan betyda att vi snabbt reagerar med känslor av kamp eller flykt i situationer som tolkas som ovanliga.

I vardagssituationer sker det oftast helt omedvetet, men känslorna som denna mekanism framkallar kan ändå prägla våra tolkningar av andras beteende på ett sätt som inte främjar ett konstruktivt bemötande.

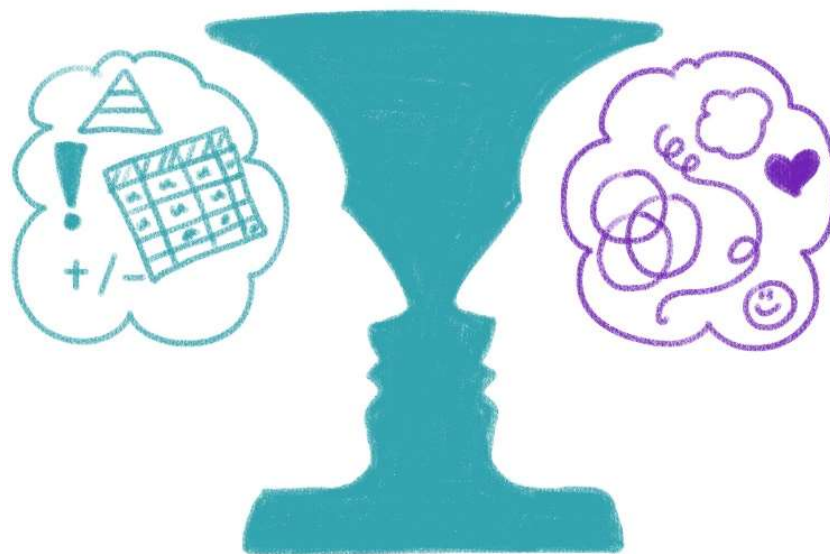
Vi (eller rättare sagt, våra instinkter och hjärnan) tolkar en person som *främmande*, först och främst utifrån beteendet (kroppsspråk eller tonläge) eller fysiska drag som vi tycker avviker från den gällande normen i just den grupp vi själv ser oss som en del av. Det kan även vara förhållningssätt, åsikter eller värderingar som vi uppfattar som främmande eller ovanliga.

När du själv befinner dig i rollen som främling har du inte kännedom om alla normer för beteende, traditioner eller språk i gruppen. Detta kan upplevas jobbigt och ansträngande. Du kanske frågar dig själv: *Hur ska jag göra för att få vara med och bli accepterad?*

För de som tillhör majoriteten i gruppen, kan det upplevas som "störande" med detta 'främmande element': *Varför gör främlingen inte bara som vi andra?*

Vi behöver alla vara medvetna om denna dynamik. Oavsett om vi är i rollen som "värd" eller "främling" är det konstruktivt att vara medveten om att vi själv är en del av denna dynamik som finns i alla typer av grupper.

Medvetenheten hjälper oss att agera så att den automatiska "kamp/flykt" känslan- och dynamiken inte får oss att skapa avstånd och klyftor mellan oss som medför att det skapas ett "vi och dem".

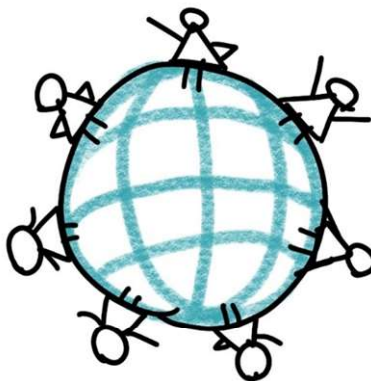
Hur hanteras främlingsrädsla?

Ett konstruktivt förhållningssätt är att tänka på "främlingen" som något relativt: Kanske ser du hen som en främling och kanske behandlar du hen som en sådan. Men i ett annat sammanhang är det **du** som är främlingen. Vad händer då? Hur vill du själv bli bemött i situationer där du inte vet hur "man gör"? Vad behöver du då, för att bli "den bästa versionen av dig själv"? Svaren på dessa frågor är oftast ganska universella och kan ge dig ett hum kring vad som är ett konstruktivt beteende i interkulturella möten.

Vad som gynnar mänskliga gemenskaper och bemötande är ömsesidig respekt, äkta nyfikenhet och ett öppet, undersökande förhållningssätt. Men i situationer där vi upplever det främmande som skrämmande är det ofta motsatta känslor som kommer till oss först. Då behöver vi använda vårt förnuft, kunskap och erfarenhet samt göra medvetna val kring hur vi vill bemöta andra.

Du kan tänka på att vi på något sätt alla kan betraktas som främlingar. De flesta av oss lever i ett postmodernt, komplext och heterogent samhälle, i större städer med många fler förändringar i jobb, bostad, partners genom livet än tidigare. Att känna sig utanför, annorlunda och som en främling är idag en vanlig mänsklig erfarenhet, nästan som ett sätt att leva, inte ett undantag för de som geografisk har flyttat på sig och nu vistas i en annan kultur.

Främlingsrädslan – eller **xenofobi** som det även kallas – hämmar framgångsrik interkulturell kommunikation som även fördomar och förutfattade meningar gör. Och ingen av dem försvinner enbart för att vi låtsas som att de inte finns. Tvärtom är det bästa sättet att ta sig förbi hindren att aktivt och medvetet jobba med att osäkerhet och rädsla inte går över i främlings**fientlighet**.

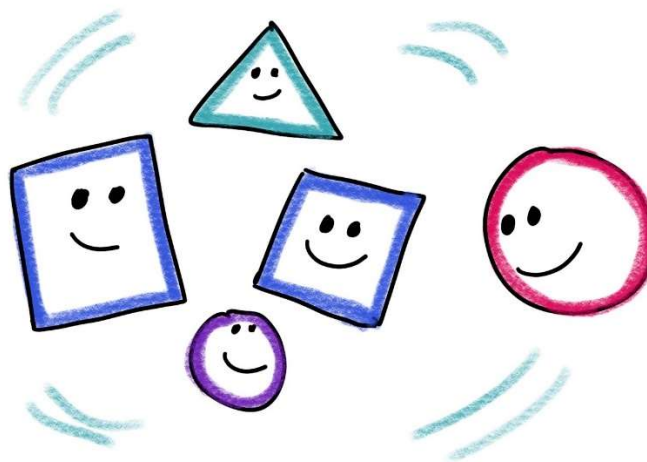
Det vi kan göra är att skaffa oss mer kunskap om det vi inte känner till och bli varse våra automatiska reaktioner och tolkningsmönster. Aktivt kan vi välja att söka upp interkulturella sammanhang som får oss att vidga vyerna och bli vana vid det som omedelbart känns annorlunda: *Utseende, språk, vanor och värderingar*. Och vi kan sträva efter att inta förhållningssätt och välja handlingar som främjar konstruktiva interkulturella möten.

Fördomar är en generalisering med en dom ovanpå

För människornas hjärna är det enklast att förhålla sig till skillnader. Vi har ett stort behov av att kategorisera och skapa ordning och reda genom att lägga alla intryck vi hela tiden får i olika fack. Det är en av orsakerna till att vi använder stereotyper och kategoriseringar. I ett interkulturellt möte blir generaliseringar som innehåller "vi och dem" ofta negativa, det är detta som leder till fördomar.

Fördomar betyder att vi "dömer på förhand" alltså innan vi har fått reda på huruvida det vi tror om den andra också stämmer. Eftersom det inte går att ta bort behovet att kategorisera är det även svårt att helt utrota våra fördomar. Desto viktigare blir det därför att vi känner igen dem när vi använder dem i vår tolkning av andra.

Ett gynnsamt förhållningssätt i mötet är att välja att fokusera på vad vi har gemensamt över kulturgränserna och bli varse våra egna fördomar och testa dem mot verkligheten.

Hur lyckas du med interkulturella möten?

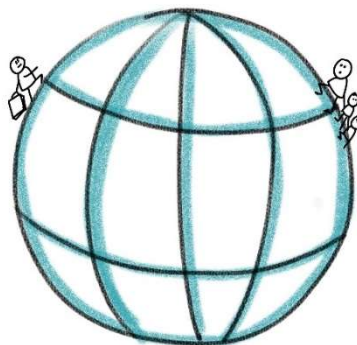
På samma sätt som osäkerhet mot det som upplevs främmande är rotat i människor så är även förtroendet till andra det. Vi föds med en grundläggande tillit till att andra vill oss väl. De flesta av oss upplever i större eller mindre grad att kunna lita på andra, men även att bli sviken. Även det är en del av den mänskliga erfarenheten.

Vi kan dock sträva efter att välja öppenheten och tilliten i mötet med andra – även fast vi har upplevt svek och besvikelser. Vi kan försöka ta oss förbi ängslan och oron. Och vi kan försöka ta ansvar för att skapa sammanhang som ökar tillit och minskar rädslan för varandra.

Olika kulturella bakgrunder fungerar utmärkt som avstamp för att skapa innovation och utveckling. De ger oss nödvändiga perspektiv och är en resurs som tar oss längre i ett samarbete eller när vi ska utveckla och förändra tillsammans. Om vi kan hantera de interkulturella utmaningarna, kommunicera konstruktivt och lösa eventuella missförstånd och konflikter, förstås.

”Vi delar något gemensamt oavsett från vilken kultur vi kommer ifrån. Alla bär vi livet men hur skall denna mångfald få möjlighet att komma till uttryck? Jo, för att upptäcka sig själv behöver man andra. I mötet med den Andre kan man få kunskap om sig själv. Den Andre ser hos oss själva vad vi inte ser och tvärtom. I mötet med den Andre kan vi växa men vågar vi utmaningen?”

– Bosse Bergstedt. Professor i pedagogik vid Lunds universitet.

Gå till reflektionsfrågorna på modulsidan och ta gärna en dialog med en kollega, i grupp eller reflektera vidare genom att skriva i din loggbok.